

УДК 351.221

ORCID: 0000-0001-8357-2028

Овчар С. Г., здобувач Національний університет цивільного захисту України

*Ovchar Serhii, postgraduate student of the National university of civil
defence of Ukraine*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

REORGANIZATION OF THE STATE REGULATION SYSTEM OF BALANCED DEVELOPMENT OF THE BUILDING COMPLEX

Зазначено, що у політологічному аспекті податкова політика постає, в першу чергу, найважливішим компонентом не тільки фінансової, а й соціальної системи держави. Від податкової політики багато в чому залежить справедливість перерозподілу ресурсних благ в державі, соціальна підтримка населення, відповідно - і соціальна стабільність в державі. Відзначено, що в сучасній науковій і навчальній літературі до сих пір не дається однозначного тлумачення поняття «податкова політика». У будь-якому випадку, податкова політика - це найважливіший компонент державного соціально-економічного курсу. Вона покликана сприяти формуванню податкової системи, стимулюючої нарощування вітчизняного багатства і соціального благополуччя, максимально раціоналізувати використання цього багатства, а також дотримуватися балансу між інтересами національної економіки та населення країни, забезпечуючи таким чином соціально-економічний прогрес. Запропоновано державну податкову стратегію спрямовувати на досягнення наступних цілей: забезпечення високої динаміки економічного зростання, зниження рівня циклічності виробництва, усунення дисбалансу в

розвитку, подолання інфляції (економічні завдання); перерозподіл національного доходу з метою підтримки соціально незахищених груп за допомогою стимулювання збільшення; прибутку і запобігання зниженню доходів пересічних громадян (соціальні завдання); збільшення державних доходів (фіскальні завдання); розвиток економічних взаємовідносин з іншими представниками світової спільноти, створення сприятливого клімату для платіжного балансу (міжнародні завдання). Запропоновано розглядати податок - поняття багатогранне, оскільки має безпосереднє відношення відразу до декількох найважливіших сфер державно-суспільного життя: економіці, народному господарству та політиці. Саме тому зрозуміти його природу досить непросто. Оподаткування - це свого роду квінтесенція інтересів, сформованих в національній економіці незалежно від ступеня розвитку суспільства, моделей його організації та державного устрою країни. Це в черговий раз підкреслює той факт, що податок є комплексною категорією (філософську, економіко-вартісну і правову), а значить, економічні інтереси суб'єктів податкових відносин в обов'язковому порядку повинні бути узгоджені між собою.

Ключові слова: податкова політика, соціальної системи держави, перерозподіл ресурсних благ, соціальна підтримка, оподаткування, податок

It is noted that in the political aspect, tax policy is, first of all, the most important component not only of the financial but also the social system of the state. The fairness of the redistribution of resource goods in the state, social support of the population, and, accordingly, social stability in the state largely depend on tax policy. It is noted that in the modern scientific and educational literature there is still no unambiguous interpretation of the concept of "tax policy". In any case, tax policy is the most important component of the state socio-economic course. It is designed to promote the formation of a tax system that stimulates the growth of national wealth and social well-being, to rationalize the use of this wealth, as well as to strike a balance between the interests of the

national economy and population, thus ensuring socio-economic progress. It is proposed to direct the state tax strategy to achieve the following goals: ensuring high dynamics of economic growth, reducing the level of production cyclicity, eliminating imbalances in development, overcoming inflation (economic objectives); redistribution of national income to support vulnerable groups by stimulating growth; income and prevention of declining incomes of ordinary citizens (social tasks); increase in government revenues (fiscal targets); development of economic relations with other representatives of the world community, creation of a favorable climate for the balance of payments (international tasks). It is proposed to consider the tax - a multifaceted concept, as it is directly related to several important areas of public life: economics, economy and politics. That is why it is quite difficult to understand its nature. Taxation is a kind of quintessence of interests formed in the national economy, regardless of the degree of development of society, models of its organization and the state system of the country. This once again emphasizes the fact that the tax is a complex category (philosophical, economic-value and legal), which means that the economic interests of the subjects of tax relations must be consistent with each other.

Keywords: tax policy, social system of the state, redistribution of resource goods, social support, taxation, tax

Постановка проблеми.

Державна податкова політика являє собою єдиний комплекс заходів правового характеру, здійснюваних структурами влади і управління. Даний комплекс заходів спрямований на реалізацію стратегії щодо цілеспрямованого застосування чинного податкового законодавства, а також, в разі необхідності, на внесення відповідних корективів. Крім того, до податкової політики слід віднести різні правові норми, що регламентують процеси застосування відповідної податкової техніки при регулюванні, плануванні і контролі доходів, що надходять до державної скарбниці.

У політологічному аспекті податкова політика постає, в першу чергу, найважливішим компонентом не тільки фінансової, а й соціальної системи держави. Від податкової політики багато в чому залежить справедливість перерозподілу ресурсних благ в державі, соціальна підтримка населення, відповідно - і соціальна стабільність в державі.

Відзначимо, що в сучасній науковій і навчальній літературі до сих пір не дається однозначного тлумачення поняття «податкова політика». У будь-якому випадку, податкова політика - це найважливіший компонент державного соціально-економічного курсу. Вона покликана сприяти формуванню податкової системи, стимулюючої нарощування вітчизняного багатства і соціального благополуччя, максимально раціоналізувати використання цього багатства, а також дотримуватися балансу між інтересами національної економіки та населення країни, забезпечуючи таким чином соціально-економічний прогрес.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.. Проблеми державного регулювання в країні за допомогою податкових методів та інструментів досліджено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних авторів: С. Арбузова, І. Бушуєвої, О. Вапнярської, А. Даниленка, О. Береславської, Є. Бесараб, В. Новицького, І. Столярова, І. Мисляєвої, О. Катихіна, Т. Реви, Ю. Петруні, А. Нікітішина та ін. Проте існуючі наукові розробки з проблем застосування податкових методів та інструментів для регулювання національної економіки не дають повного уявлення про функції, принципи, методи інструменти податкової політики та формування структурно-логічної послідовності регулювання розвитку національної економіки. Це певним чином знижує ефективність заходів податкової політики, що реалізуються державою.

Метою статті є дослідження еволюційного стану і сучасних тенденцій функціонування державної податкової політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Податки розглядають, як найважливіше джерело державних доходів, підкреслюючи, що ключовою метою справляння податків з населення є покриття державних витрат. Відповідно, податкова політика держави має для останнього стратегічне значення, від неї багато в чому залежить процвітання і стабільність державного ладу.

Як сегменту державної фінансової політики завдання податкових структур, крім забезпечення держави фінансовими ресурсами, зводяться до наступного:

- створення умов для ведення та регулювання господарства всієї країни;
- нівелювання матеріального розшарування серед населення, яке в процесі формування ринкових відносин проявляється все більш очевидним.

Сучасна типологія податкової політики держави включає три основних типи.

Відповідно до класичної трактуванням, до першого типу слід віднести так звану «політику максимальних податків», чийм основним принципом і «керівництвом до дії» є кредо «взяти все, що можна» [3, с.117].

До другого типу відносяться стратегія, спрямована на вибудовування розумного оподаткування. Саме ця стратегія є запорукою найбільш продуктивного розвитку вітчизняного бізнесу, оскільки її завдання - це перш за все забезпечення для підприємців оптимального податкового клімату, тобто створення максимально сприятливих умов для ведення бізнесу.

Третій тип - податкова політика, згідно з якою рівень оподаткування досить високий, однак в той же час передбачена значна соціальна підтримка тих верств населення, які цього особливо потребують. У цьому випадку значна частина податкових надходжень витрачається на потреби різних соціальних фондів.

В ідеалі комплекс заходів, що відносяться до державної податкової політики, повинен забезпечувати потреби відтворення і нарощування національного багатства. В ході реалізації податкової політики відправним пунктом має бути не тільки підтримання правового порядку справляння податкових платежів з платників податків, а й проведення комплексного аналізу господарсько-економічних відносин, що формуються під безпосереднім впливом діючої системи оподаткування. З цього випливає, що під податковою політикою слід в першу чергу розуміти вдосконалення податкового законодавства, а не його автоматичне виконання.

Державна податкова стратегія повинна бути спрямована на досягнення наступних цілей:

- забезпечення високої динаміки економічного зростання, зниження рівня циклічності виробництва, усунення дисбалансу в розвитку, подолання інфляції (економічні завдання);
- перерозподіл національного доходу з метою підтримки соціально незахищених груп за допомогою стимулювання збільшення;
- прибутку і запобігання зниженню доходів пересічних громадян (соціальні завдання);
- збільшення державних доходів (фіскальні завдання);
- розвиток економічних взаємовідносин з іншими представниками світової спільноти, створення сприятливого клімату для платіжного балансу (міжнародні завдання) [1, с.58].

Дослідження податкової політики держави в політологічній науці має на увазі необхідність звернення до вивчення теоретичного досвіду осмислення оподаткування, включаючи класичні і посткласичні теорії, що існують в політичній і економічній науці.

Розуміння того, як саме відбувалася еволюція базових економічних вчень, багато в чому допоможе найбільш повно оцінити саму суть податків, а також найбільш точно визначити ті завдання, які вдається вирішувати

завдяки їм. В якості системи взаємовідносин податки виникли лише тоді, коли стали виникати прообрази сучасних держав. Проте, найперші «податкові збори» мали переважно хаотичний, безсистемний характер і виплачувалися натурою.

Пізніше, в середні віки, товарно-грошові відносини почали розвиватися набагато активніше, в зв'язку з чим змінився характер справляння податків: їх стали збирати більш впорядковано, а сам цей процес, завдяки появі грошей, відповідно, отримав грошовий вираз. У той же час були здійснені перші спроби пояснити населенню необхідність збору податків, причому далеко не останню роль в цьому процесі зіграла релігія, під впливом якої ця «теоретична підгрунтя» набувала культовий характер.

Теорія обміну стала першою теорією, що пояснювала необхідність сплати податків з наукових позицій. Суть цієї парадигми зводиться до того, що податки є платіжним засобом, яке стягується державою з громадян за користування послугами з охорони, підтримання правопорядку, захисту від зовнішніх ворогів, і т.д.

Як свідчить історія, розвиток державного устрою завжди супроводжувалося формуванням і вдосконаленням системи оподаткування. Основним джерелом поповнення державної скарбниці вже в XV були збори з тих, хто використовував належали державі природні ресурси, капітали, речові права, тощо. Надалі, приблизно в XVII ст., податками стали обкладатися так само і засоби виробництва, такі, як напівфеодальні мануфактури, майстерні ремісників, підприємства, що надавали населенню різні послуги побутового характеру (наприклад, пошта, харчевні та тощо) [2, с.23]. Однак теоретична підгрунтя функціонування податкової системи держави як і раніше залишалася нерозвиненою. Це був період, коли питання оподаткування ставилися, скоріше, до сфери політичної економії - вченню про принципи ведення господарства і розвитку матеріального виробництва.

Історія формування основних теорій оподаткування йде в XVII століття. Саме тоді ці теорії були сформульовані в якості наукових концепцій і були позначені як «загальна теорія податків». Тут слід підкреслити, що під податковими теоріями прийнято розуміти будь-яку систему накопичених наукових знань про сутність податків і їх ролі в економічній і соціально-політичному житті країни. Таким чином, від того, яке саме значення надає оподаткуванню діюча державна влада, залежить, яка саме модель побудови податкової системи буде обрано і згодом реалізована [4].

Дослідник Луніна І.О. приблизно в той же час встановив наявність органічного зв'язку між оподаткуванням і народногосподарським процесом [5, с.15]. Його розробки згодом послужили базою для дослідження феноменів обороту і відтворення капіталу. На його думку, оподаткуванню міг підлягати виключно чистий продукт, оскільки інші види податків виявляються значним тягарем для господарства. Так само Кене наполягав на необхідності скасування обмежень або, щонайменше, введення послаблень для виробництва і торгівлі.

Поділ податків на прямі і непрямі засноване на принципі перекладання податків. Автором такої класифікації, вперше висунутої в XVII столітті, був Д. Локк, причому навіть сьогодні, незважаючи на запропоновані пізніше досконаліші принципи розподілу податків, вона як і раніше залишається найпопулярнішою. Ряд дослідників сходяться на думці, що проблема подібного поділу не є вирішеною.

У той же час, відповідно до теорії А. Сміта, пряме оподаткування повинно стосуватися всіх без винятку видів одержуваних доходів. Відповідно до його навчання, між непрямими податками і рівнем виробництва є в наявності обернено пропорційна кореляція. Збільшення податку апріорі призводить до зниження рівня споживання товару, а значить, до скорочення обсягів виробництва. Що стосується непрямих податків, або акцизів, якими на внутрішньому ринку обкладається певна група товарів, то їх єдине

завдання - поповнення державного бюджету, тобто вони не повинні ставати інструментом впливу на господарство [7, с.89].

Творцями класичної теорії податків прийнято вважати англійських економістів Адама Сміта і Давида Рікардо. Відповідно до їх точкою зору, податки - це один з видів державних доходів, чия основна функція полягає в покритті витрат на утримання урядового апарату. Прихильники класичної теорії обмежували роль податків виключно цим завданням, не припускаючи їх скільки-небудь істотної участі в процесах регулювання економіки, страхові платежі, оплату послуг, та тощо.

Таке сприйняття виникає з розробленою Адамом Смітом теорії ринкової економіки. Задоволення потреб індивідів в умовах ринку відбувається за допомогою надання економічної свободи, коли суб'єкт самостійний у своїх рішеннях і діях. Адам Сміт вважав недоцільним централізоване управління економічними процесами, з чим згодом категорично виявилися не згодні економісти-соціалісти. Втім, як ми бачимо, реальна практика існування держав з централізованим економічним управлінням також спростовує дану точку зору [6]. Більш того, вона свідчить про те, що до методів централізованого управління економічними процесами вдаються і держави, які сприймаються в сучасному світі як оплот ринкової економіки.

У ринковій економіці апріорі діють жорсткі правила поведінки, яких вона змушена підкорятися. Праця А. Сміта «Дослідження про природу і причини багатства народів», по суті, є розширеним аналізом цих правил і установок. Наприклад, А. Сміт говорить про прагнення вільної конкуренції прирівняти ціну до витрат виробництва як про спосіб оптимізації розподілу ресурсів всередині різних сфер економіки і народного господарства. Крім того, як вважав дослідник, завданням уряду є забезпечення розвитку ринкової економіки і обов'язковий захист права власності.

Висновки. Щоб успішно впоратися з цим завданням, держава повинна мати необхідні ресурси. Так як ринкові відносини мають на увазі значне зниження частки прямих доходів держави, то саме податкові надходження повинні стати основним інструментом покриття різниці між доходами і витратами, коли останні перевищують перші. Якщо ж розглядати ситуацію з покриттям витрат на фінансування таких витрат, як будівництво і ремонт дорожньої інфраструктури, утримання судових органів і т.д., то ця діяльність повинна фінансуватися за рахунок мит і зборів, які платять зацікавлені в ній суб'єкти. При цьому було прийнято вважати, що, так як податки носять безоплатний характер, мита і збори до них не зараховувалися.

Податок - поняття багатогранне, оскільки має безпосереднє відношення відразу до декількох найважливіших сфер державно-суспільного життя: економіці, народному господарству та політиці. Саме тому зрозуміти його природу досить непросто. Ми вважаємо, що для асоціативного наукової свідомості податок є об'єктивною категорією, або ж інтегральним чином суспільних відносин, що існують в певному середовищі і підкоряються її об'єктивними властивостями.

Оподаткування - це свого роду квінтесенція інтересів, сформованих в національній економіці незалежно від ступеня розвитку суспільства, моделей його організації та державного устрою країни. Це в черговий раз підкреслює той факт, що податок є комплексною категорією (філософську, економіко-вартісну і правову), а значить, економічні інтереси суб'єктів податкових відносин в обов'язковому порядку повинні бути узгоджені між собою.

Література

1. Бондарук Т.Г. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування та можливості його застосування в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. № 1. 2011. С. 56–66.

2. Дмитровська В.С. Зарубіжний досвід місцевого оподаткування. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону: наук. зб. Івано-Франківськ: 2008. Вип.4. Т.2. С. 20–26.
3. Дулік Т.О., Шукіс І.З. Актуальні питання місцевого оподаткування в Україні та напрями його реформування. Вісник Дніпропетровської державної фінансової академії. Економічні науки. 2008. № 1. С. 115-123.
4. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у період 2015-2019 рр. –URL: [http:// https://www.treasury.gov.ua/ua](http://https://www.treasury.gov.ua/ua) (дата звернення: 15.08.2019).
5. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України. Фінанси України. 2010. №9. С. 14-19.
6. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p> (дата звернення: 15.08.2019).
7. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика : моногр. за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль, 2019. 280 с.

References

1. Bondaruk, T. G. (2011), “Foreign experience of local taxation and possibilities of its application in Ukraine”, Zbirnyk naukovykh pracz Naczionalnogo unsversytety derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrainy, vol 1, pp. 56-66.
2. Dmytrovska, V. S. (2008), “Foreign experience of local taxation”, Aktualni problemy rozvytku ekonomiky regiony: naukovyi zbirnyk Ivano-Frankivsk: vol. 4, pp. 20-26.
3. Dulik, T. O. and Shukis, I. Z. (2008), “Current issues of local taxation in Ukraine and directions of its reform”, Visnyk Dnipropetrovskoyi derzhavnoyi finansovoyi akademiyi, vol. 1, pp. 115-123.

4. Ministry of Finance of Ukraine (2015-2019), Reports on the implementation of local budgets of Ukraine in the period 2015-2019, available at: [http: // https://www.treasury.gov.ua/ua](http://https://www.treasury.gov.ua/ua) (Accessed 15 August 2019).
5. Lunina, I. O. (2010), “Formation of local budgets on the basis of the principle of equivalence: the way to an effective budget system of Ukraine”, *Finansy Ukrainy*, vol. 9, pp. 14-19.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), “On approval of the medium-term plan of priority actions of the Government until 2020”, available at: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/275-2017-p](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p) (Accessed 15 August 2019).
7. Kyrylenko O. P. (2019), *Upravlinnyi finansamy terytorialnyh gromad: teoriya I praktyka* [Financial management of local communities: theory and practice], Ternopil, Ukraine.